

برنامه ریزی چشم انداز برای مناطق خشک
خاورمیانه
نگرشی برای تعیین اهداف محیط زیستی

تألیف: حامد صفی الدین
Hamed, Safei El-Deen

ترجمین و همکاران
دکتر حسین زرینی: استاد دانشگاه تهران
دکتر فریبا شاه بوند: دکترای علوم مرتع، دانشگاه آزاد
دکتر مهدیه ابراهیم: استادیار دانشگاه زابل
مهندس محمد طالب زاده: کارشناس منابع طبیعی دانشگاه تهران

۱۳۹۸

انتشارات آسمان آبی

ISBN: 978-964-6042-42-1

سرشناسه: حامد، صفی الدین Hamed, Safei El-Deen

عنوان و نام پدیدآور: برنامه‌ریزی چشم‌انداز برای مناطق خشک خاورمیانه: نگرشی برای تعیین اهداف محیط‌زیستی /

تألیف [حامد صفی الدین]؛ مترجمین و همکاران حسین ارزانی ... [و دیگران].

مشخصات نشر: تهران: آسمان آبی، ۱۳۹۸. شابک: 9789646042421 - ۶۰۰۰۰ ریال - مشخصات ظاهری: ۱۷۴ ص.:

مصور(بخشی رنگی)، جدول(بخشی رنگی)، نمودار (بخشی رنگی). - وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: مترجمین و همکاران حسین ارزانی، مهدیه ابراهیمی، فریا شاهوند، محمد طالب‌زاده.

یادداشت: عنوان اصلی: Landscape planning for the arid Middle East: an approach to setting environmental objectives, c2002.

یادداشت: واژه‌نامه. - عنوان دیگر: برنامه‌ریزی چشم‌انداز برای مناطق خشک غرب آسیا: (نگرشی برای تعیین اهداف محیط‌زیستی).

موضوع: طراحی بوم‌شناختی منظر - خاورمیانه - موضوع: Ecological landscape design - Middle East

شناسه افزوده: ارزانی، حسین، ۱۳۳۸ - مترجم - رده‌بندی کنگره: SB۴۷۲/۴۵

رده‌بندی دیویی: ۳۳۳/۷۳۶۱۵۰۹۵۶

شماره کتابشناسی ملی: ۵۹۸۵۴۲۲

انتشارات آبیا

تهران- خیابان سهروردی جنوبی- خیابان بهار شیراز- پلاک ۱۸ تلفن: ۷۷۵۱۵۰۵۶ فکس: ۷۷۵۱۵۰۵۵

www.abia.ir Email: info@abia.ir

عنوان کتاب: برنامه‌ریزی چشم‌انداز برای مناطق خشک خاورمیانه

تألیف: حامد صفی الدین Hamed, Safei El-Deen

مترجمین و همکاران: دکتر حسین ارزانی: استاد دانشگاه تهران- دکتر فریا شاهوند: دانشجوی علام مرتع دانشگاه آزاد

دکتر مهدیه ابراهیمی: استادیار دانشگاه زابل - مهندس محمد طالب‌زاده: کارشناس منابع طبیعی دانشگاه تهران

ناشر: انتشارات آسمان آبی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸ / تیراژ: ۲۲۰۰ جلد

چاپ و صحافی: برتر

قیمت: ۶۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۰۴۲-۴۲-۱

EAN: 9789646042421

کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است

ISBN:978-964-6042-42-1

فهرست مطالب

شماره صفحه

فصل اول: مقدمه.....	۱۱
1-1 دیدگاه کلی.....	۱۱
1-2 پیشینه.....	۱۲
1-3 اهداف کتاب.....	۱۳
1-4 آینده برنامه ریزی چشم انداز.....	۱۴
1-5 مشخص کردن مناطق خشک و نیمه خشک.....	۱۵
1-6 تعریف اصطلاحات.....	۱۹
1-6-1 مشکلات مربوط به تعریف اصطلاحات.....	۱۹
1-6-2 تعریف علمی هدف (Object) و اصلاحات مربوطه.....	۲۰
1-6-3 تعاریف تاریخی، از برنامه ریزی چشم انداز، توسعه و اصلاحات مرتبط.....	۲۱
فصل دوم: ماهیت اهداف برنامه ریزی چشم انداز.....	۲۸
2-1 ماهیت اهداف برنامه ریزی.....	۲۸
2-1-1 واقعیت های مخالف اهداف.....	۲۸
2-1-2 گزینه در مقابل اهداف.....	۲۹
2-1-3 روش عمل و عکس العمل.....	۲۹
2-2 نقش مثبت اهداف.....	۳۰
2-3 عوامل موثر در تعیین اهداف.....	۳۱
2-4 دلایل پذیرش اهداف.....	۳۳
2-4-1 مشکلات علمی در تعیین اهداف.....	۳۳
2-4-2 مشکلات اخلاقی.....	۳۴
2-4-3 مشکلات سیاسی.....	۳۵
2-4-4 مشکلات اجتماعی.....	۳۶
2-4-5 مشکلات دوره ای.....	۳۷
2-5 خلاصه.....	۳۸
فصل سوم: فرایند تعیین اهداف.....	۴۱
3-1 فرایند برنامه ریزی چشم انداز.....	۳۱
3-2 روش های تعیین اهداف.....	۳۵
3-3 ارزیابی روش های تعیین اهداف.....	۳۷
3-3-1 معیارهای مربوط به خروجی.....	۳۸
3-3-2 معیارهای مربوط به فرایند تعیین اهداف.....	۳۹

- ۴۹ 3-3-3 معیارهای مربوط به پس خور
- ۵۰ 3-4 دستیابی به یک محیط زیست مناسب برای اهداف
- ۵۱ 3-5 روش های موجود برای تعیین اهداف
- ۵۲ 3-5-1 روش متمرکز شدن بر روی مشکل
- ۵۲ 3-5-2 روش قیاسی
- ۵۳ 3-5-3 روش استقرایی
- ۵۴ 3-6 تحقیق برای مقدمات لاپوس
- ۵۵ 3-7 خلاصه
- ۵۸ فصل چهارم: از مشکلات نام دان
- ۵۸ 4-1 مشکلات مربوط به گله دانی
- ۵۹ 4-1-2 تولید کم دامی
- ۵۹ 4-1-2 نوسان زیاد در کمیت و کیفیت مراتع اسب
- ۵۹ 4-1-3 اختلال در تعادل مراتع
- ۶۰ 4-1-4 افزایش اختلاف بین تولیدات گیاهی ؛ دامی
- ۶۰ 4-1-5 اهمیت کم دولت ها برای روش زندگی چوپانی
- ۶۱ 4-1-6 مخالفت جوامع برای تغییر سیستم چوپانی
- ۶۱ 4-1-7 مشکلات زندگی متکی به اقتصاد دامداری (چوپانی)
- ۶۱ 4-2 مشکلات کشاورزی آبیاری (فاریاب)
- ۶۲ 4-2-1 بی نظمی ذخایر آب
- ۶۲ 4-2-2 مدیریت نادرست منابع آب
- ۶۳ 4-2-3 شوری خاک
- ۶۳ 4-2-4 مشکلات خاک ها
- ۶۴ 4-2-5 ارزیابی اقتصادی پروژه های کشاورزی
- ۶۴ 4-2-6 مشکلات مربوط به بهداشت
- ۶۵ 4-3 مشکلات کشاورزی دیم
- ۶۵ 4-3-1 بارش نامنظم
- ۶۵ 4-3-2 فرسایش خاک
- ۶۵ 4-3-3 از بین رفتن سیستم کشت تناوبی
- ۶۶ 4-3-4 حریم گذاری زمین های تحت چرا
- ۶۶ 4-4 مشکلات توسعه شهری
- ۶۷ 4-4-1 مشکلات اقلیمی
- ۶۷ 4-4-2 مشکلات شهری
- ۶۸ 4-4-3 مشکلات منابع انسانی

۶۸	4-4 مشکلات موقعیت موجود
۷۰	4-4-5 مشکلات مربوط به نیازهای اساسی
۷۰	4-5 مشکلات توسعه صنعتی
۷۱	4-5-1 مشکلات منابع آب
۷۱	4-5-2 مشکلات منابع انسانی
۷۲	4-5-3 مشکلات اقتصادی
۷۳	4-6 مشکلات توسعه تفریح و تفرج و توریسم
۷۳	4-6-1 مشکلات بازاریابی
۷۴	4-6-2 مشکلات رقابت برای منابع
۷۴	4-6-3 مشکلات خصوصی اجتماعی
۷۵	4-7 خلاصه
۷۶	فصل پنجم: پروژه‌های کلیدی توسعه در مناطق خشک خاورمیانه
۷۶	5-1 مقدمه
۷۶	5-2 طبیعت عربستان
۷۷	5-2-1 پارک ملی اسیر
۸۵	5-2-2 شهرک صنعتی جبیل
۹۱	5-3 چشم‌انداز کلی بحرین
۹۱	5-3-1 تاریخچه
۹۳	5-3-2 منابع چشم‌انداز
۹۴	5-3-3 اهداف آل آرین
۹۵	5-3-4 برنامه اصلی آل آرین
۹۵	5-3-5 ارزیابی پروژه
۹۷	5-4 چشم‌انداز کلی مصر
۹۷	5-4-1 ویژگی چشم‌انداز
۹۹	5-4-2 یک هدف 6000 ساله
۱۰۰	5-4-3 سد مرتفع آسوان
۱۰۱	5-4-4 هدف برجسته
۱۰۳	فصل ششم: طراحی و اداره سیستم اهداف برنامه‌ریزی چشم‌انداز
۱۰۳	6-1 سوالات اصلی و کلیدی
۱۰۴	6-2 چارچوب مفهومی در مورد سیستم اهداف برنامه‌ریزی چشم‌انداز
۱۰۶	6-2-1 تعیین اهداف
۱۰۶	6-2-2 سازماندهی اهداف

۱۰۷	6-2-3 ارزیابی اهداف
۱۰۷	6-2-4 اداره اهداف
۱۰۷	6-3 طراحی سیستم
۱۰۸	6-4 ماهیت فرایند
۱۰۹	6-5 تعیین اهداف برنامه ریزی چشم انداز
۱۰۹	6-5-1 فرضیات اصلی
۱۱۰	6-5-2 غربال کردن اهداف عمومی
۱۱۱	6-5-3 اداره مرکزی اهداف عمومی (Copo)
۱۱۴	6-5-4 منابع اهداف
۱۱۵	6-5-5 آماده سازی فرستاده های تبادل نظر همگانی
۱۱۶	6-6 سازماندهی اهداف چشم انداز
۱۱۷	6-6-1 هدف سازماندهی اهداف
۱۱۸	6-6-2 تکنیک های مبتنی بر اهمیت
۱۲۰	6-6-3 تکنیک های زمانی
۱۲۱	6-6-4 تکنیک های مکانی
۱۲۳	6-6-5 تکنیک های مبتنی بر عمل
۱۲۶	6-6-6 تکنیک های مبتنی بر نویسندگان اهداف
۱۲۹	6-6-7 تکنیک های مبتنی بر بخش
۱۳۱	6-6-8 ترکیب
۱۳۲	6-7 ارزیابی اهداف برنامه ریزی چشم انداز
۱۳۴	6-7-1 تجزیه و تحلیل ابعاد اهداف
۱۴۴	6-7-2 اهمیت ابعاد سنجش شده
۱۴۵	6-7-3 شاخص بزرگ
۱۴۸	6-7-4 فهرست پردازش شده
۱۴۹	6-7-5 ارزیاب
۱۵۰	6-8 اداره اهداف چشم انداز
۱۵۱	6-9 خلاصه
۱۵۴	فصل هفتم: خلاصه و نتیجه گیری
۱۵۴	7-1 حوزه برنامه ریزی چشم انداز
۱۵۵	7-2 مناطق خشک و لم یزرع خاورمیانه
۱۵۷	7-3 تحقیق در مورد اهداف
۱۵۹	7-4 ایده هایی برای آینده

7-5 محدودیت‌های لایوس ۱۶۱

فهرست شکل‌ها، جداول و کادرها

- شکل 1. مفهوم اهداف برنامه‌ریزی چشم‌انداز ۱۶
- شکل 2. نقشه مناطق خشک و نیمه‌خشک جهان ۱۷
- شکل 3. نقشه مناطق خاورمیانه ۱۸
- شکل 4. تطبیق اهداف بشری با سطوح متفاوت دانش ۲۹
- شکل 5. ویژگی‌های متقاضیان پروژه برنامه‌ریزی چشم‌انداز ۳۷
- شکل 6. روش اکبو (Ecbo) برای تصمیم‌گیری ۴۲
- شکل 7. روش تهیه و نگه‌داری مکارگ و رز در برنامه‌ریزی چشم‌انداز ۴۳
- شکل 8. مدل چرخه‌ای برنامه‌ریزی با ساختار پس‌خور ۴۴
- شکل 9. نظریه زیردرمانی اهداف در ارزیابی چشم‌انداز ۴۷
- شکل 10. چهار مرحله در ارزیابی برنامه‌ریزی چشم‌انداز ۵۱
- شکل 11. نقشه عربستان، موقعیت شهرک صنعتی جبیل و پارک ملی اسیر ۷۷
- شکل 12. نقشه مربوط به مرزهای پارک ملی اسیر ۷۸
- شکل 13. شهرک صنعتی جبیل و مناطق پیرامونی ۸۷
- شکل 14. پارک حیات وحش آل آرین و منطقه حفاظت‌شده ۹۳
- شکل 15. نقشه مصر ۹۸
- شکل 16. یک چارچوب مفهومی در مورد لایوس پیشنهادی ۱۰۴
- شکل 17. عناصر و روش لایوس پیشنهادی ۱۰۶
- شکل 18. سلسله مراتب نیاز ماسلو (Maslow) ۱۱۹
- شکل 19. سلسله مراتب اهداف موسسات بین‌المللی رشد و توسعه ۱۲۰
- شکل 20. اهداف رشد ۱۲۴
- شکل 21. اهداف حفظ و حراست - بهمود و اصلاح از دیدگاه لی (Lee) ۱۲۵
- شکل 22. نشانه‌شناسی مبتنی بر قلمرو چندتایی ۱۲۸
- شکل 23. نشانه‌شناسی مبتنی بر بخش ۱۳۲
- شکل 24. روش عمومی برای محاسبه شاخص بزرگ ۱۳۷
- شکل 25. بعد تقاضا در لایوس ۱۴۱
- کادر 1-5. اهداف مدیریتی پارک ملی اسیر ۷۹
- کادر 1-6. نشانه‌شناسی بخشی گیلز (Giles) در مورد اهداف ۱۳۵
- جدول 1. درصد اراضی تخریب‌یافته توسط بیابان‌زایی براساس نوع کاربری اراضی ۱۹

جدول 2. مقایسه گام‌های متفاوت در تعیین اهداف با توجه به فرد ارائه‌دهنده ۴۸

پیشگفتار

امروزه سطح وسیعی از کشورهای خاورمیانه را زمین‌های غیر حاصل خیز و بیابانی دربر گرفته است که حاصل فعالیت‌های گذشته است. فعالیت‌های کشاورزی، شهرسازی و پروژه‌های توسعه صنعتی روز به روز در حال گسترش بوده، به‌طوری‌که توسعه پایدار زیست محیطی در این مناطق را از طریق ایجاد شرایط ناسامان محیطی با مشکل مواجه ساخته است. از طرفی این واقعیت را هم نمی‌توان نادیده گرفت که توان زیستی و استعداد سرزمین‌های خشک به هیچ وجه جوابگوی نیازهای بوم‌نشینان مناطق بیابانی نیست و راهی نیست جز آن که علاوه بر چاره‌اندیشی برای افزایش قابلیت تولید زیستی این مناطق، راه‌کارها و برنامه‌های جدیدی را برای مردم این مناطق به‌کار گیرد؛ راهکارهایی که هماهنگ با شرایط شکننده این مناطق، قادر به افزایش رفاه عمومی و حفظ پایداری این مناطق بوده و توسعه پایدار زیست محیطی را به ارمغان بیاورد.

اراضی خشک خاورمیانه در تمام دوره‌ها، سال مورد چرای دام و تحت بهره‌برداری نظام گله‌داری بوده و منبع تأمین علوفه و آب مورد نیاز دام‌داری است. این مناطق محسوب می‌شوند. عشایر که بزرگ‌ترین گروه بهره‌بردار این مناطق محسوب می‌شوند جهت فعالیت‌هایی نظیر کشاورزی دیم، دام‌داری، تهیه هیزم برای سوخت و غیره به این مناطق وابسته هستند که این مسئله خود دلیل محکمی بر برنامه‌ریزی برای این مناطق محسوب می‌شود. باتوجه به شرایط اقلیمی سخت موجود در این مناطق و همچنین کاربری‌های اراضی صورت گرفته در این مناطق که ساکنان این مناطق را به شدت متأثر می‌کند، برنامه‌ریزی پایدار و قابل اجرا در این مناطق ضرورت می‌نماید.

با توجه به شرایط اقلیمی حاکم بر این مناطق، به‌طور طبیعی در این مناطق گاهی از هزینه‌ی تأمین نیازهای مردم در سایر جوامع بیشتر است. تأمین این نیازها باتوجه به دید سنتی برنامه‌ریزان چشم‌انداز که اغلب، منابع طبیعی موجود را خرج توسعه و تأمین نیازهای جوامع محلی می‌کنند، هر روز دشوارتر شده که خود بر افزایش ابعاد کمی و کیفی فقر به موازات کاهش توان تولید آب و صلخیزی خاک می‌افزاید، چراکه مناطق خشک از قابلیت تولید زیستی کمتری نسبت به سایر مناطق برخوردار هستند. بنابراین برای تأمین نیازهای مردم باید امکانات و برنامه‌های جدیدی جستجو کرد. بخش وسیعی از چشم‌اندازهای خشک خاورمیانه باوجود قابلیت تولید پایین و درجه شکنندگی بالا به‌سبب ویژگی طبیعی موجود در آن‌ها امکانات اقتصادی خاصی را می‌تواند فراهم آورد. امکاناتی که با بهره‌مندی از برنامه‌ریزی درست و جامع‌نگر، می‌تواند به کاهش فقر و تضمین پایداری توسعه‌ی سرزمین‌های خشک کمک کند. هدف از برنامه‌ریزی چشم‌انداز برای خاورمیانه خشک سامان بخشی به گذشته، حال و آینده محیط زیست چالش برانگیز این مناطق است تا با طرح مفاهیم تئوری مدیریت پایداری سرزمین‌های خشک، الگویی اجرایی از مدیریت جامع‌نگر برای مدیران اجرایی این قبیل اراضی فراهم سازد.

این کتاب کمک خوبی برای دانشجویان رشته‌های منابع طبیعی به‌ویژه دانشجویان رشته‌های محیط زیست که با آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی سروکار دارند و همچنین دانشجویان رشته مرتع‌داری در دروس مدل‌سازی و آنالیز و ارزیابی مرتع می‌توانند از این کتاب کمک بگیرند. درخاتمه امیدست که این کتاب مورد استفاده دانشجویان رشته‌های منابع طبیعی و همچنین محققان و کارشناسان منابع طبیعی کشور قرار گیرد.

www.ketab.ir